

Aerschot ei kuitenkaan usko, sosiaalityön eettiset ohjeet ovat riittävä tae asiakkaiden oikeuksien toteutumiselle. Täten tarvitaan kattavampaa ohjelmaa, joka kombinoi oikeudellisia keinoja sekä organisaatiokulttuurien uudistamista ja sosiaalityön

resurssien vahvistamista.

Paul Van Aerschot on oikeustieteilijä, jolla on myös sosiaali-tieteellistä silmää ja asiantunte-musta. Näin kirja sisältää monia myös sosiaalitutkimuksen kan-nalta kiinnostavia keskustelujä. Hän keskustelee valmiiksi myös

teesiensä synnyttämistä vasta-väitteistä ja ottaa huomioon myös oikeudellistumiseen koh-distetun kritiikin. Näin kirja riisuu aseista kaltaistani oikeudel-listumiseen varauksin suhtautu-vaa yhteiskuntatieteilijää.

Kysymysten tekemisen taito

ULLA VIERTOLA

Menetelmäoppikirjaksi *Ajattele itse! Tutkimuksellisen lukutaidon perusteet* on varsin yleisluontoinen. Kirjoittajat eivät sitoudu mihinkään erityiseen tutkimuksen tai analyysin tekemisen tapaan, vaan tavoittelevat yleisesti käytännönläheistä otetta aloittelevien tutkijoiden koulutukseen. Teos sisältää kahdeksan artikkelia kuudelta eri tekijältä eri tieteenaloilla. Artikkeleille yhteistä on tutkimuksellisen lukutaidon käsite. Kirjoittajat tarkentavat tutkimuksellisen lukutaidon kyvyksi hahmottaa asioiden välisiä suhteita sekä taidoksi yhdistellä asioita toisiinsa oman tutkimustehtävän kannalta tarpeellisella tavalla. Tutkimuksellisessa lukemisessa yhdistyvät itsenäinen ajattelu ja muulla tavoin hankittu, tilanteeseen sopiva tieto.

Teoksen avulla kirjoittajat toivovat voivansa häivyttää tieteelliseen toimintaan ja tutkimukseen liittyvää mystisyyttä. Heidän tarkoituksensa on kuvata ajattelua ihmisen luonnollisena toimintana, jonka tuloksellisuutta on mahdollista lisä-

tä käyttämällä tilanteeseen sopivia ajatusten rakentamisen työkaluja. Tällaisina työkaluina he tuovat esiin erilaiset numeeriset tiedot, kuvallisten esitysten merkityksisällöt ja ihmisten keskinäisen vuorovaikutuksen eri muodoissaan. Teoksen artikkelit sopisivat käyttöön muuallakin kuin vain korkeakouluissa. Esimerkiksi kuvien lukutaitoa kaivataan yhteiskunnassa yleisemmin. Nykyään eletään kuvien maailmassa, ja jokaisen olisi hyödyllistä opetella miettimään, miksi joku kuva on laitettu esille, millaisia vaikutuksia sillä on ja millaisia merkityksiä se sisältää.

Tärkeintä on uskallus ajatella, sanoo *Johanna Hurtig* artikkelissaan *Ajattelu ilmiöiden lukemisen taitona*. Tähän moni korkeakouluopiskelija varmaan vastaa tuskastuneena, että joo joo, niinpä tietysti, mutta mitä se ajattelu oikein on? Onko se gurun pään sisällä räätisevää sähköä, silloin kun he meditoimalla saavuttavat yhteyden sel-laisiin iankaikkisiin totuuksiin jotka leijuvat meidän yläpuolel-

Johanna Hurtig & Merja Laitinen & Katriina Uljas-Rautio (toim.)
Ajattele itse! Tutkimuksellisen lukutaidon perusteet
PS-kustannus, 2010

lamme avaruuden äärettömyydessä, poissa tavallisen ihmisen ulottuvilta? Ja entäs sitten, jos jotakin sattuu syntymään opiskelijan oman ajattelun tuloksena – mistä voi tietää, että on ajatellut oikein? Ajattele itse! -teoksen toimittajien mielestä opiskelijat joutuvat liian usein yksin tunnistamaan heihin kohdistuvia odotuksia ja vain omin voimin etsimään tapoja vastata niihin. Varmaan tälläkin hetkellä monen korkeakouluopiskelijan mieltä poltteele hämmentynyt odotus siitä, missä vaiheessa opiskelua oikein tapahtuu uudestisyntyminen ihmisestä tutkijaksi. Milloin leimahtaa sellainen lopullinen valaistuminen, jonka tuloksena on valmis gradu?

Kirjoittajat osoittavat korkeakoulujen opettajakuntaa ja vanhempia tutkijoita kohtaan hie-

novaraista kritiikkiä siitä, että opetus ja ohjaus eivät aina vastaa opiskelijoiden kokemuksen tasoa. Jokin vaikeaselkoinen asia voidaan konkreettisten esimerkkien sijasta esittää vain muutamalla teoreettisella lauseella. *Kontekstin ja teorian hahmottamista* käsittelevässä artikkelissa *Merja Laitinen* huomauttaa, että teoreettinen ajattelu on opiskelijoiden mielikuvissa usein omaan ajatteluun verrattuna erillistä ja kaukasta. Laitinen tuo esiin opettajien osallisuuden mystisyyden lietsontaan, kun asioista puhutaan etäältä, hienoin termein ja suurten henkilöiden ajatuksia korostaen. Lukijan mieleen tulee taas vuoren laella paastoava guru tai joku opinahjon seinälle kehyksiin ripustettu tieteen patriarkka. *Kirjoittamisen ja lukemisen taitoa* käsittelevässä artikkelissa *Katriina Uljas-Rautio* muistuttaa, että tutkimuksessa toisen henkilön ääneen päästäminen on vallankäytön muoto. Perinteisessä opiskelijaelämässä vallankäyttäjät ovat sellaiset auktoriteetit, jotka ovat jo ylittäneet kehystettäviksi. Kun opiskelija ei vielä luota omaan ääneen-

sä, hän turvautuu asiantuntijoihin ja täyttää omat tekstinsä laadukkaiksi tunnustetuilla lainaajatuksilla.

Kun teoksen pohjalta tarkastelee tutkimuksellisen lukutaidon käsitettä, ajattelu alkaa paljastua paremminkin oikeiden kysymysten kuin oikeiden vastausten keksimiseksi. Ajatukset eivät synny tyhjiössä, eikä niitä sinkoile avaruudessa etsimässä sellaista tarpeeksi vanhaa, partasuista viisasta, jonka mieleen ne voisivat sujahtaa. Ajatuksia syntyy, kun saatavilla olevan informaation avulla etsitään vastauksia jo olemassa oleviin kysymyksiin ja kerätään samalla uusien kysymysten aineksia. Tutkimusta tekevä opiskelija tuottaa ajatuksia selaamalla omaan tutkimusaiheeseensa liittyvää materiaalia, kuvia ja numeroita sekä toisten ihmisten puhetta ja tekstejä. Vaikuttaa ehkä rohkealta väittää, että tutkimuksen aikana syntyvät ajatukset eivät ole sen kummempia kuin yksittäisen ihmisen mielipiteet yleensä. Ne eroavat kenen tahansa asiaa tuntemattoman mielipiteistä vain siinä, että ne ovat huolellisemmin laadittuja ja monien

tarkentavien kysymysten avulla testattuja.

Ilmeisesti teoksen kirjoittajien perimmäisenä tavoitteena on ollut rohkaista aloittelevia tutkijoita ja auttaa heitä varmuuteen siitä, että omien ajatusten tuottaminen on mahdollista ja sallittua. Kun opiskelija hallitsee sopivien apuvälineiden käytön, omien mielipiteiden muodostaminen onnistuu oman mielen työkaluilla. Suhteellisuudentajun säilyttämiseksi Katriina Uljas-Rautio vielä muistuttaa akateemisen oppinäytteen keskeisestä tavoitteesta. Opiskelijalta ei odoteta suurta tieteellistä läpimurtoa, vaan hänen pitäisi vain osoittaa ymmärtävänsä, miten oman tieteenalan kysymyksiä on yleensä mahdollista laatia ja ratkaista. Opiskelijan näkökulmasta on joskus kovin vaikea ymmärtää, ettei gradun tavoitteena ole absoluuttisen totuuden paljastaminen jostakin ilmiöstä, vaan omien mielipiteiden esittäminen niin vankesti perusteltuina, että niille on mahdollista saada oman tiedeyhteisön hyväksyntä.